

SEZAI KARAKOÇ'UN GÜNLERİ, SEVDİĞİ ŞİİRLER, UYARLAMALARI (1990-2010)

Mustafa Kirenci

■ Giriş Niyetine Birkaç Söz

Türk Dili dergisinin Temmuz ve Ağustos sayılarında, 1998'de *Monna Rosa*'nın ve 2000 yılında da *Gün Doğmadan*'ın yayımlanışı üzerine günlüklerimden hareketle yazdığım iki yazı yayımlandı. Bir müddet kararsız kalmış ve tereddütle yayımlamamıştım. Bu kararsızlığım ve tereddüdümün sebeplerinden biri, hayatımın yaş aralığı bakımından önemli bir kısmına tekabül eden tanıklıklarımın umuma mal olması endişesi ve bunu okurlarla paylaşma yöntemine dairdi. Öncelikle yazıların içeriği, bazı şiirlerin Sezai Karakoç tarafından kendiliğinden yapılmış şerhi olması sebebiyle, şiirlerine nüfuz etmeye katkı sunacağı ya da bu yönde bir faydası dokunacağı ümidiyle yayımlama isteği galip geldi. Nitekim *Zamana Adanmış Sözler* şiirine bakış da büyük ölçüde değişti. Bunu iki yazının peş peşe yayımlanmasından sonra anladım. Yöntem sorununu ise kendimi aradan olabildiğince çekerek çözmeye çalıştım. Her iki yazıyı okuyan arkadaşlarımdan bunu hissedip benzer ifadelerle bana söylemesi de doğrusu devamı için bana cesaret verdi. Ayrıca tanıdıkları ve ismen bildiğim birkaç kişi, bu yazılardan duydukları memnuniyeti, duygu ve düşüncelerini sağ olsunlar benimle paylaşma nezaketi, daha isabetli bir ifadeyle alıcınaplığı gösterdiler. Devam etmem yönünde de ısrar ve teşviklerini samimiyetle dile getirdiler.

Ben günlük tutma konusunda disiplinli biri değilim. Günlüklerimin baştan beri yegâne bir amacı vardı o da unutmamak, mazinin kaybolup gitmesinin önüne geçmek, onu korumaktı. Daima düşüncem şuydu: Benim mazim de sırf bana ait olmadığı gibi hiçbir insanın mazisi de sırf kendisine ait değil. Üstelik mazimiz, istediğimiz tasarrufu yapabileceğimiz bir alan da değil. Başta ahlak olmak üzere ilişkilerdeki hak ve hukuka riayet edilerek ihtimamla korunabilecek bir alan. Şimdiki zamanımız ve geriye doğru mazimiz, ahlâkın ve hukukun

oldukça nazik ve hassas sorumluluklarının yerine getirilmesini bizden daima bekler. Dağ başında ve bir köyde tek başına yaşasak bile bu böyledir. Şu andaki zamanımızdan, hayatımıza geriye doğru baktığımızda bilebileceğimiz sayısız insanın doğrudan ve belki de hiçbir zaman bilemeyeceğimiz birçok insanın da dolaylı olarak onda izleri var. Çoğu zaman birkaç alın yazısı birbirine karışır ve dolanır. Bir de kaderin dokunuşları var ki, onu da ne derecede bilebiliriz? Bu yüzden, mazimizi zihnimizde yeniden inşa edebilir; bilgimiz ve hayat görgümüz geliştikçe, kendisine yeni alanlar açtıkça ve ferasetimiz arttıkça onu taze bakışlar, kavrayışlarla yenileyebilir ya da tadil edebiliriz. Ama o, her hâlükârda hassasiyetle korunmalıdır. Bu yapılmadığında hayat her zaman galip gelir, yenilen de her zaman biz oluruz. Dediğim gibi yazarak tanıklıklarımı, bende kalması gerekenleri, yazdığım andaki seçimlerimi ve dikkatlerimi korumaya çalıştım. Bu benim için bir bakıma okuduğumuz kitaptaki bazı satırları altını unutmamak için çizmek, günün birinde yarım yamalak ya da bir his kırıntısı şeklinde hatırladığımız satırları böylelikle daha kolay bulabilmek, geri çağırabilmek gibi bir şeydi. Nitekim şimdi geriye dönüp baktığımda günlüklerimin bana verdiği düşünce şu oldu: Keşke daha çok yazsaymış, istikrarlı davransaymışım. Bu sırf Sezai Karakoç ve Diriliş için geçerli değil. Günlüklerim fakülte-deki hocalarımla (İsmail Tunalı, Nermi Uygur, Nihat Keklik, Teoman Duralı...) başlıyor. Fakülteden sonra yoğun olarak takip ettiğim dergilerdeki yazılara, şiirlere orada beğendiğim mısralara kadar notlar alıyor, fikirlerimi yazıyordum. Arada bazı zaman aralıklarında ara vermeler de var. Bu bir yerden sonra da Büyüyenay'la kesintiye uğradı. Şimdi dönüp baktığımda özellikle Üstat'ın not aldığım sözleri belki eserlerine bir dipnot, anlam alanına bir nebzecek de olsa daha nüfuz edici bir bakışa yol açabilir düşüncesindeyim. Bu tür konularda hiçbir şey faydadan hali değil. Burada fragmanlar hâlinde tarih belirtilerek verilen ifadelerin eserlerindeki düşüncelerle örtüştüğünü, onların farklı anlatımını olduğunu dikkatli okurlar hemen fark edeceklerdir. Ayrıca bu fragmanlar Üstat'ın mantığı ve düşünme tarzının bir olaya tatbik edilmesinin örneğini verdikleri için de dikkat çekicidir. Hayat pratiklerine dair notlarımın ise eserle-müessir arasındaki bağı, onun portresini, en azından gelecekteki okur ve takipçileri bakımından daha anlamlı hâle getireceği düşüncesindeyim.

Sezai Karakoç'un Günleri

Felsefe bölümünde okurken “Felsefenin Tekniği” dersimizin hocası Nihat Keklik Bey'in o cam gibi parlak, masmavi gözlerini olabildiğince açarak sınıfta ve her birimizin üzerinde gezdirerek tane tane söylediği, hiç unutmadığım, me-ramı oldukça açık bir şekilde anlatan şu cümle benim için felsefenin, hikmet bilgisinin –felsefeyi geniş anlamda tefekkür etme, hikmete ulaşma sanatı olarak alırsak– insanın pratik hayatındaki yerini, fonksiyonunu gösteren bir ifade oldu. Kelamın sahibini hocamız söylemiş olmalı ama Sühreverdi ya da Farabi diye aklımda kalmış. Diyor ki: “*İnsan bedenini zinde tutmak için nasıl ki*

bir takım hareketler, egzersizler yapmak zorunda ve bu hareketlere muhtaç ise aynı şekilde insan zihnini zinde tutmak için de bir takım egzersizlere muhtaçtır. Bu da felsefe, düşünme yoluyla gerçekleşir.” Felsefenin insana sunabileceği hayat pratiklerini iyi anlatan bu sözü aynen olduğu gibi kelimesi kelimesine hatırımda tutmuş olmayabilirim. Fakat sözün söylemek istediğini yani özünü yıllardır unutmadım. Bu kelama bende iki resim eşlik eder: İlki bir anlık diğeri ise sayısız hatıranın çağırdığı, sayısız resimlerden meydana gelmekte. Onca felsefe ya da hikmet tanımı varken bu sözü seçip alışım, zihnimde onu korumam ve bende mutena bir yerinin olmasının ilk sebebi, geçip giden onca zamana rağmen bugün âdetâ bir tablo gibi gözümde canlılığını muhafaza etmesi, Nihat Keklik Bey sebebiyledir. Kendine özgü jestlerle ve birazda teatral bir şekilde, ironi sanatını âdetâ göstere göstere ders anlatırdı Nihat Bey. Aramızda dolaşarak her birimizin gözlerine tek tek bakarak az önce belirttiğim masmavi cam gibi gözlerini dikerek sanki söylediklerinin bizlerdeki yankısını bizzat görmek isterdi. Felsefe tarihinden seçtiği ilginç anekdotlarla ve filozofların sözlerinden özenle ve belli bir gaye için seçilmiş sözleri nakletmesi onun unutulmaz taraflarıydı.

İkinci sebebim sayısız hatıra ve sayısız resmin sahibi Sezai Karakoç’tur. Bu sözü duyduğum zamanlarda tanıdım onu. Bizi cezbeden, ruhumuza nüfuz eden sayısızca söz, kalam-ı kibar, şiir... vardır. Bütün bunlar bu hâliyle kaldıkça kimilerinde bilgiçlik ve cakanın, kimilerinde de bilmek ve yapmak arasındaki uçurumun göstergesi olurlar. Naklettiğim bu sözü günlük hayatında, pratik olarak yaşayan biriydi Üstat. Belki de ona hep bu sözün aynasından bakardım. Doğrusu hayatımda da bu şekilde davranan pek az kişi tanıdım. Benim tanıdığım Üstat mütemediyen böyle davranan bir kişiydi. Onun zihnini zinde tutmak için yerine ve zamanına göre tatbik ettiği pratikleri vardı. Mizacı bu pratikleri besler, çeşitlendirirdi. Burada zihinden kastettiğim şey insanın kendini ve çevresini bilmesinde rol oynayan idrak, tanıma, anlama, kavrama, hatırlama, sembolleştirme, muhakeme ve soyutlama gibi faaliyetlerin bütünü. Bazen bile isteye bazen de âdetâ mizacının bir parçası hâline gelmiş bu tutum onun günlük hayatının en önemli etkinliklerinden biriydi. Zihnini aktiviteye, unutmamaya, hatta unutsa bile niçin unutmuş olduğunu arayıp bulmaya, geçmişte yaşanan herhangi bir şeye dair zihin dünyamızın bize oynadığı oyunları araştırıp, düşünüp kendince apaçık hâle getirmeye çalışır, belki de bunun kendisine dair bir görev olarak kabul ederdi. Eski Yunan’dan beri felsefe geleneğinde sanat gözüyle bakılan hafızanın önümüze çıkardığı perdeleri aralamak, labirentleri arasında bizden garip şekilde gizlediklerini apaçık hâle getirmek, onlara bir de bugünün aynasından bakmak, yani bilincin alanına çekmek için âdetâ bir denklemin bilinenlerinden hareketle bilinmeyenlerini bulmak, bana öyle gelirdi ki en sevdiği faaliyetlerdendi. İnsan uzviyetinin bir parçası olan beynin, zihnin faaliyetlerini maddi gerçekliğe sabitleyerek sınırlandırdığını savunan Bergson’u dikkate alacak olursak, Sezai Karakoç bu sınırları zorlar bambaşka yollardan zihnin faaliyet alanlarını genişletmeye; “derleyip

toparlayıcı kudret”¹ olarak tanımladığı, kendisini çoğaltabilen, dünyevi şeylere karşı muzaffer olabilen iradenin önünü açmaya çalışırdı.

Ama önce, en başta aktardığım cümlelerin ilk kısmından başlamak istiyorum. Hareketi severdi, kimse yokken büroda kalkar 3-5 metrelik mesafede gider gelirdi. Özellikle havanın güzel olduğu zamanlarda tramvaydan erken iner; Çarşıkapı durağından Cağaloğlu’ndaki büroya kadar yürürdü. Yine birazdan başka bir bağlamda geleceğim; bürodaki *Büyük Larousse*, *Ana Britannica*, *Develioğlu Sözlüğü*, *Kamus-ı Türki*, *Atlaslar*, *İbn-i Kesir Tefsiri*, *İhya*, Mahmud Esad Seydişehrî ve Âsım Köksal’ın *İslâm Tarihi*, *Diriliş* dergisi ciltleri ve az sayıdaki kitaptan (bunların da çoğu imzalı takdim edilen ya da gelen) oluşan mütevazı kitaplığa –asıl kütüphanesi evinde idi, bazen büroya evden kitap getirirdi–, bazen aradığı şeyden söz açarak, çoğu zaman da sessizce, bir şey söylemeden sık sık müracaat ederdi. Öyle ki bir ansiklopedi cildini alır masasına geçer, bir iki dakika sonra kalkar başka bir cildi alır ve bu durum aradığını buluncaya kadar devam ederdi. Masası ile kitaplık arasında 6-7 adımlık bir mesafe vardı. Sık sık yerinden kalkması sebebiyle bazen bana söyleyin ben çıkarıp getireyim dediğimde, “Böylece hareket te etmiş oluyorum.” diyerek kendi rutinine devam ederdi.

Yine aldığı besinlere karşı da çok dikkatliydi. Yüksek tansiyonu da olduğu için bilhassa yazın hafif şeyler yer. Bazen aldığımız yarım ekmek arası dönerin paketini açar, et parçalarının kenarlarındaki yağları tek tek ayıklar, kâğıda koyar, kedilere vermek üzere ya bize verir ya da giderken yanına alır muhtemelen evinin sokağındaki kedilere götürürdü. Gelirler kontrolü iken Malatya-Darende’de tanıştığı ve sonraki yıllarda da ilişkileri devam eden, meslektaşı Mudurnulu İhsan Babalı’nın² tembihleri ve anlattıkları sebebiyle 90’ların başından itibaren ağzına tavuk eti sürmemişti.

1993’ten beri 5 kilo fazlası olduğunu; kendi yazarlığını sporcuların durumuna benzeterek bu fazlalığın yazarlık bakımından engelleyici olduğunu söylerdi. Bazen akşamları televizyonda denk geldiğinde –bir ara furya hâline gelen– doğal tıp uzmanlarının söylediklerini paylaşırdı:

13 Şubat 2009, Cuma

Her Cuma olduğu gibi bugün de Üstat erken geldi. Gece televizyonda Maranki’nin programını seyretmiş. Orada dikenli incirin zayıflattığından söz edilmiş. Sonra ansiklopedide önce dikenli incir maddesine baktık bulamadık. Sonra “incir” maddesine baktık orada da bulamadık. Sonra internetten bakalım, dedi. Orada dikenli incirin Türkiye’de birçok yerde yetiştiğini, hatta en çok bulunan bölgenin Akdeniz ve Ege bölgeleri olduğunu yazıyordu. Bir profesörün açıklamalarına yer verilmiş. O da zayıflattığını, sindirimi kolaylaştırdığını, insanı tok tuttuğunu söylüyordu. Bir ilaç gibi kapsül olarak da satıldığı

1 *Diriliş Muştusu*, s. 68.

2 İhsan Babalı Bey hakkında daha sonra yazacağım.

belirtiliyordu internette. Üstat da eczaneler ve aktarlara bakmamı söyledi. Bir de vücudundaki kaşıntılardan bahsetti, egzama gibi. Aslında bende de vardı, özellikle kafamda. Onu da aktara sormamı söyledi. Çıktım eczanelerde Dikenli İncirden yapılan ilaç yoktu, internet kanalıyla çevrim içi olarak satılıyormuş. Çemberlitaş'taki aktarın da bilgisi yoktu. Kaşıntı ile ilgili aktar kendisine 20 adet limon getirmemizi, onları kaşınılan bölgeye sürülecek şekilde hazırlayacağı, sonra da kendi hazırladığı merhemi limondan sonra kaşıntı bölgesine sürülecek şekilde vereceğini söyledi. Üstat'a anlattım “boşver” dedi. Ben de ben ekmek yemediğim vakit rahat ettiğimi, hatta ekmek yemezsem kilo vereceğimi söyleyince, “Ben ekmek yemezsem var ya ip gibi olurum.” dedi. “Ama gel de yeme. Çocukluğumuzda ekmekten başka yiyecek şey yoktu. Biz de ekmeğe alıştık.”

10 Aralık 2006

Kenger sakızı bitkisinin yararlarını okuyan kişiye **“Meğer bir devedikeni yetmiş, hayatı devama. Sanki başlı başına bir eczane.”**

Şimdi söz ettiğim kelamın ikinci kısmına zihinsel egzersiz, düşünme entelektüel pratikleri kısmına geçmek istiyorum. Gıda, hareket etme vb. dikkatleri Üstat zihni için de tatbik ederdi. Asla hesap makinesi kullanmazdı. Ya zihninden ya da daha güvenilir olması için bir kâğıda yazarak yapardı. Bir defasında, bir kitabın maliyetini hesaplamak için çarpma işlemi zihinden yapmaya çalışırken masamdaki hesap makinesini kolaylık olması için kendisine uzattığımda “Zihnim için de yapmak istiyorum, ona da egzersiz lazım.” diyerek makineyi almadı. Evden büroya gelirken kullandığı araçlarda (Kadıköy yakasında oturduğu 2001 yılından önce vapur ve otobüsle; Fındıkzade'ye taşındıktan sonra da tramvayla) ya da yolda karşılaştığı önceden tanıdığı ve tanımadığı kişilerle ve şahit olduğu anlık durumlarla ilgili izlenimlerini gelir gelmez anlatır, bazen de **“Anlatmak gerekiyor unutmamak için.”** derdi.

Onun günlük zihnî egzersizleri sırf egzersiz olsun diye her zaman bile isteye yapılan şeyler değildi, bir tarafıyla mizacı, bir tarafıyla entelektüel çabası, bir tarafıyla da kendi kültür evrenini zenginleştirme, diri tutma gayretleri idi. Bunlar birbirinden ayrı ayrı şeyler olmayıp onun varlığında iç içe geçmiş mezc olmuştu. Arayışlar, olmayana ergi-abese ircalar,³ birtakım çözümlemeler, içinde bulunulan hâli aşma çabaları şeklinde zuhur ettiği gibi bazen de toplumsal ve siyasi ortama dair bir olaydan, bir düşünceden hareketle yapılan

3 “Olmayana ergi” ya da Osmanlı Türkçesindeki kullanılışıyla “abese irca” “burhan-ı mütenakıs”, bir düşünme, mantıksal çıkarım yöntemi olup bir iddiayı doğru kabul ederek saçma bir sonuca varıp iddianın yanlış olduğu sonucuna ulaşıldığı bir mantık yöntemidir. Matematikte de bir ispat yöntemidir. Bir şeyin ne olmadığından hareketle, neleri dışarıda bıraktığını bulma ve bu yolla onun ne olduğuna ulaşma yöntemi. **Burhan-ı mütenakıs** çok kullanılan ispat yöntemlerinden birisidir. Buna göre ispatlanmak istenen kaziyenin (önermenin) tersinin yanlışlığı ispat edilirse sonuca ulaşılmış ve bir nazariye (teorem) elde edilmiş demektir.

akıl yürütmeler, çoğu zamanda en önemlisi “*asıl işimiz*” dediği Diriliş’e dair tasarımlar şeklinde ortaya çıkıyordu. Bazen Anadolu’dan gelen bir ziyaretçinin söylediği bir cümle, bir deyim ya da küçük bir hikâye bir hâli ateşleyip çağrışım zincirleri meydana getiriyor, bazen de içinde bulunulan mevsimler, birdenbire hatıra geliveren çocukluk; babası Yasin Efendi’nin bir sözü ya da tramvayda rastladığı ve yanına oturan tanımadığı birinin ahvali ve sözleri onun bakışından şimdiki zaman aynasına akseder, zaman âdeta yekpare hâle gelirdi.

Hazır cevaptı. Sözü uzatmaz, söylediklerinin ise düşünülmüş şeyler olduğu anlaşılırdı. Yeni bir fikir, bilgi, olay ya da durum hemen temyiz filtresinden geçer, varolan düşüncelerle test edilirdi. Tesadüf ettiği şeyleri dikkate alır, duyduğu sözleri yabana atmaz onları değerlendirirdi. Onlardan birkaç örnek vermek isterim:

Kandil geceleri ve özellikle Kadir Gecesi’nde cami ziyaretlerimiz olurdu. Sultanahmet, Şehzadebaşı ve Süleymaniye Camisi’ne Çağaloğlu’ndan hareketle sırasıyla giderdik. Bir defasında Süleymaniye Camisi’nin dış avlusunda turist bir çift, biz birkaç kişi olmamıza rağmen direkt Üstat’a yönelip elleriyle etrafı ve gökyüzünü işaret ederek kendi lisanlarınca bir şey sordular. Üstat bize doğru bakarak “Niçin böyle (etraf aydınlık ve kalabalık)?” diye soruyor.” dedi. Sonra alt dudağının sınırına kadar çenesini avucuyla kapatarak –düşündüğü, bir ifadeyi aradığı zaman hep böyle yapardı– “*Ruh söleni demek istiyorum, anlayacakları şekilde nasıl ifade etsek?*” der demez birdenbire turist çifte dönerek “*spirütüel festival*” dedi.

Diriliş’in Üretmen Han ve daha sonra taşındığı Derin Han’da iken cuma namazına genellikle Çatalçeşme Sokak’taki Molla Fenarî İsa Camisi’ne, bazen Sultanahmet tramvay yolu kenarındaki Firuz Ağa Camisi’ne, bazen de 1957’de İstanbul Belediyesi tarafından yıktırılan ve arsası uzun süre otopark olarak kullanılan; nihayet 1989’da yeniden ihya edilen Cezerî Kasım Paşa Camisi’ne giderdik. Üstat bazen namaza çok yakın bir zamanda büroya gelir, çantası bırakır çıkardık. Bazen de evden telefonla arar söylediği camide buluşurduk. Yer bulamadığımız zaman dışarıya, kaldırıma ya da yola serilen plastik örtüler üzerinde namazı kılardık. Bu yüzden kimi zamanlar hoparlördeki arıza sebebiyle hutbeyi duyamazdık. Üstat namaz bittikten sonra caminin önünde bekler “*Hutbeyi dinlemek sünnettir, içerden çıkan birine sorsak bir kelime bile söylese biz onu zihnimizde tamamlar, hutbeyi dinlemiş gibi oluruz.*” der çıkanlardan birine sorardı. Bazen çıkanlardan bazıları hiçbir şey söyleyemez, başlarını sağa sola çevirerek dinlemedikleri anlaşılırdı. Ama Üstat bekler sonunda bir iki kelime de olsa öğrenirdi.

Yolda yürürken elinde taşıdığı naylon poşete atıf yapılarak hakkında bazı yorumlar da bulunulan bu durumun aslı şudur: Üstat, uzun yıllar deri el çantası kullanmıştı. Banka hesabı olmadığı için bütün parası, yazı notları ve kimlik cüzdanı, ilaçları gibi birtakım eşyaları bu çantada olur, çantayı yanından hiç ayırmaz, yazı için bulundurduğu kâğıtlar ve notlar sebebiyle çanta biraz

kabarık gözükdü. Bir gün geldiğinde Őu olayı anlattı –2005 yılı olabilir– :

“Tramvayda –Fındıkzade'deki evinden her gün tramvayla gelirdi– yanına ben yaşlarda biri oturdu. Çantamı gözleriyle işaret ederek “Yanlı yapıyorsun” dedi. Ben de “Yanlı olan nedir?” deyince “Bu çantayı elinden kapkaççılar alırlar, artık bizde güç kuvvet kalmadı ki peşinden seğırtelim, iyisi mi çantayı poşetin içine koy ki içinde bir Şey var zannedip almasınlar.” dedi. Çantanın kabarık gözükmekten içinde para falan var zannetti galiba, oysa içi kâğıt dolu. Ama yine de adama hak verdim, doğru söyledi, bundan sonra naylon bir poşetin içine koymak en doğrusu.” dedikten sonra artık çantasını bir poşetin içinde taşımaya başladı.

Ergani'den Bolu-Düzce taraflarına göç etmiş yaşlı bir akrabasının memleket özlemiyle söylediği –bir telefon görüşmesinde– Őu: **“Nerde bizim ay, nerde bizim güneş”** sözü Üstat da yer yer espri konusu olur bazen de bir memleket özlemi olarak zaman zaman bu sözü dille getirirdi.

Özellik yaz aylarında büronun pencereleri açtığımız zaman içeri sinek girer onu dışarı çıkarmaya çalışırdı. Nice mücadeleden sonra sonunda sinek camın etrafında mütemadiyen vızıldar dururdu. Onu bir gazete parçasıyla dışarı çıkarmaya çalışırken bir yandan da **“camdan canını kurtar sinek”** derdi. Derin Han'daki büronun cephesi Çağaloğlu Hamamı'nın da bulunduğu Prof. Dr. Kazım İsmail Gürkan Caddesi'ne bakıyordu. Özellikle trafikli bir cadde olduğu için park eden araçları uyaran polis anonsları, araçlardan gelen alarm sesleri sık sık duyulurdu. Bir defasında polis anonslarını satıcı zanneden 8 yaşındaki kızımın “bunlar ne satıyor” sorusu üzerine gülererek **“güvenlik satıyor”** diye cevaplamış; bir başka zaman da büronun önüne park etmiş arabalardan zaman zaman duyulan tiz alarm sesi üzerine **“Alarm tekniğin ateşböceği”** (22 Ağustos 2008) demişti.

Bahar mevsimini sanki daha çok severdi. “İstanbul'un baharı kışla iç içe, bitişi de bu yüzden hızlıdır” derdi. Yürümek ister, baharın arada kış görünümünü verdiği soğukları için de **“İnsanı âdeta diriltiyor.”** derdi. Bir varidat örneği olan ve nitekim **“Geldiđi gibi yazdım ve yayımladım.”** dediği kuş ve çiçeklerin eşlik ettiği “Özgür Bahar” şiiri ve **Gül Muştusu**'nun başlarında bizi karşılayan Őu mısraları

**Güllerin içine yağdığı
Bahar aydınlıklarının
Őeyhe yaklaşan mürit gibi
Doluđu bahçemize...⁴**

İnsanda var olan bahar hissini bambaşka şekillerde uyandıran bu birkaç mısra bile içimize umut ve dinginlik bahşetmekte. Burada aydınlık ve pürüzsüz bir dünyanın görüntüleri, kelimelerin meydana getirdiği ışıl ışıl, rengârenk bir tablo olarak gözümüzün önüne gelmekte. Sanki bahar bir mevsim olma hâlini aşarak insanın içine yerleşiyor ve orada daimî olarak ikamet edecek bir güzel-

4 Gün Doğmadan, s. 363.

lik, iyilik ideası hâline geliyor.

Mayıs 2004

Bir kız öğrenci küçük saksıda gül ağacı getirmişti. Bir başka kız da saksıda menekşe getirmişti. Gül kışın yapraklarını döktü, uçları da kurudu. Baharda toprağını değiştirdim. Canlanmaya başladı. Yeni filizler verdi. Saksıyı dışarıya camın önüne koyduk. Menekşe ise içeride masanın üzerinde duruyordu. Her ikisinin de bakımını yapıyordum. Bir gün “Menekşe saksısını da dışarı camın önüne koysak aralarında garip bilmediğimiz bir ilişki doğar belki.” dedi.

Nisan 2006

“Serçeler bu baharda âdeta yoklar, gözüküyorlar. Bazıları (dış dünyadaki varlıklar, nesnelere vb.) şuurlaltımızda yaşıyorlar. Mesela, serçelerle bir alıp veremediğimiz yoktur. Ama olmayışları şuurlaltımızı rahatsız eder. Farkında olmasak bile eksiklikleri bizi rahatsız eder.”

Bir sonbahar mevsiminde Derin Han'daki büroda pencereden bakıyor bir yandan da Fransızca tane tane şiir olduğunu anladığım şeyler söylüyordu. Dindikçe bu şiiri daha önce de yine böyle okuduğunu hatırladım. Sonra bana dönüp **“Bu şiir çevrilemez derler. Paul Verlaine'in “Chanson d'automne” şiiri. Tam adı “Sonbahar Şarkısı” Bu şiirde Verlaine sonbaharda yaprakların düşüşü ile keman sesi arasında bağ kuruyor, yapraklarını düşüşünü keman sesine benzetiyor, bunu kelimelerdeki sesle vermeye çalışmış. Mesela “l'automne” “monoton” “violons” kelimeleriyle.”** Sonra şiiri birkaç kez daha okuduktan sonra **“galiba olacak”** diye hızla masasına geçti ve kâğıt kalem alıp şiiri gene hafif sesle içinden okuyor, bir yandan yazıyor, bazen de yazdığı yerlerin üstünü çizdiği anlaşılıyordu. Sonunda **“İşte oldu.”** dedi. Çevirisini okudu, kâğıdı ikiye katlayıp çantasına koyarken **“Bana hatırlat, Batı Şiirlerinden Çeviriler kitabının yeni baskısını yaparken kitabın sonuna bu çeviriyi ilave ederiz.”** dedi.

Yeni çıkan kitaplardan haberdar olmak, onları görmek isterdi. Zaman zaman **“Yeni çıkan ne var Beckett, Georges Bataille, Maurice Blanchot, Jung, Gabriel Marcel'den yeni çeviri yapıldı mı?”** diye sorardı. Haber verdiğimde de satın alırdık. **“Bize daha yakın”** dediği Jung'u, Kierkegaard'ı, Gabriel Marcel'i severdi. 1969-1970 *Diriliş* dergisinde Erol Güngör tarafından **“Korku ve Titreyiş'ten”**⁵ başlığıyla 3 sayıda yayımlanan ve tamamlanamayan çeviriden sonra 1990'da ilk defa kitap olarak Türkçe çevirisi yayımlanan Kierkegaard'ın *Korku ve Titreme* kitabını aldırması, o sıralar çıkan haftalık *Diriliş* dergisinde de tanıtım yazısı yazmamı istemişti. 2000'li yılların hemen başında **“Çok kitap yayınlanıyor,**

5 Erol Güngör çevirisi aylık *Diriliş* dergisinde 3 sayıda tefrika edilmiştir: Sayı: 1, Ekim 1969; Sayı: 2, Kasım 1969 ve Sayı: 11-12, Haziran-Temmuz 1970. Ayrıca yine *Diriliş*'te Kierkegaard'dan “Çağımızdan” başlığıyla Erol Güngör çevirisi yayımlanmıştır: Sayı: 6, Mart 1970; Sayı: 9-10, Mayıs 1970.

çoğundan haberimiz bile olmuyor.” demesi üzerine, yeni çıkan kitapların sergilendiği bir kitabevinden seçtiklerimi ödünç alır, ayda bir Üstat’a götürürdüm. O da tek tek karıştırır; “*Hepsini okuyamasak da böyle karıştırmak bile insana iyi geliyor.*” der, ayırdıklarını satın alırdık.

Gençliğinde birçok kitabı kütüphanelerde okuduğundan onları tekrar görmek isterdi. Bir defasında Yakup Kadri’nin *Alp Dağlarından ve Miss Chalfrin’in Albümünden*,⁶ *Okun Ucundan*⁷ kitaplarını vaktiyle kütüphanede gördüğünü şimdi yeniden bakmak istediğini söyledi. Özellikle *Okun Ucundan* kitabındaki “Çarşaf ve Peçeye Dair” başlıklı yazıya yeniden bakmak istiyordu. Yeni baskılarının olup olmadığını sordu. Yeni baskıları yapılmamıştı, bir kitabı fotokopisinden de okumayı sevmezdi. O sırada görev yaptığım İstanbul Lisesi kütüphanesinden kitapları ödünç alıp getirdiğimde hem kendisine hem de bana özellikle kitap hâline getirilmiş fotokopisini yaptırmamı istedi.

Taşınmalar sebebiyle evdeki kütüphanesinin karışıklığından şikâyet ederek kendisinde olduğunu tahmin ettiği ama bulamadığı kitapları da satın alırdık. Bir defasında “En güzel çeviri onundur.” dediği Kilisli Rifat’ın *Bostan, Gülistan* tercümesini epeyce aramış fakat bulamamıştık. Bazen de bir gazete veya dergide tanıtımını gördüğü bir kitabı satın alırdık. 1999 yılında Oğlak Yayınları Edgar Allan Poe’nin bütün şiirlerini yayımlamıştı. Kitabı satın aldık. “Kuzgun” ve “Annabel Lee” şiirini sesli olarak okuduktan sonra “‘Kuzgun’ şiirinin birkaç çevirisi yapıldı. Ülkü Tamer de yaptı. Vaktiyle, bir dergide okumuştum, belki de ilk çevirisi olabilir. Hangi dergi olduğunu da hatırlamıyorum. Acaba Tercüme dergisinde miydi, onu bulsak.” dedi. Kütüphaneden bir çeviri yarışması sebebiyle dereceye girmiş *Kuzgun (The Raven)* çevirisi buldum.⁸ Fotokopiden biraz okuduktan sonra vaktiyle gördüğü çeviri olup olmadığından emin olamadı.

Yakın olduğu için Beyazıt Kütüphanesi’ni tercih ederdim. Kütüphanede baktığım dergi ya da metinler içinde ilgimi çeken bazı kısa cümleleri not alır, bazılarının da fotokopisini çektirirdim. Üstat, istediği fotokopileri verdikten sonra bakar, bazen çantasına koyar bazen de masanın üzerinde bırakırdı. Sonra da “Başka rastladığını şeyler oldu mu?” diye sorardı. Bende fotokopisini aldığım sayfaları verir, notları da okurdum. Bunlardan hatırladıklarım ve not aldıklarım arasında biri Abidin Dino’nun “Şairler ve İstanbul” konulu bir soruşturmada İlhan Berk hakkında söyledikleriydi: “İşi gücü eşyayı sözcüklerle seyretmek. Bir deri bir kemik Danimarkalı ve Protestan olabilir.”⁹ İkinci cümle dikkatini çekti birkaç kez okuttu. Abidin Dino’nun doğum tarihinden emin olmak için ansiklopediye baktı “Aralarında 5 yaş var. İyi tanımış Abidin Dino (Mayıs 2000).” dedi. Yine bir metinde (galiba Hilmi Ziya idi) Nietzsche’nin *Böyle Buyurdu Zer-*

6 Remzi Kitabevi, İstanbul 1942.

7 Remzi Kitabevi, İstanbul 1940.

8 Bu çevirinin fotokopisi bende de vardı. Maalesef bulamadım. O yüzden künye bilgisi veremiyorum.

9 *Gösteri*, Mart 1984, Sayı: 40, s. 6.

*düşt'*ünden rastladığım “Bütün ma'bûdlar öldü: İstiyoruz ki artık ‘fevka'l-beşer' yaşasın.” cümlesini söyleyince “ ‘Tanrılar öldü. Yaşasın üstün insan.’ cümlesinin tercümesidir. İfade böyle daha iyi ortaya çıkmış.” dedi. James Joyce'un bir arkadaşına yazdığı mektubun içinde geçen bir ifade dolayısıyla fotokopisini de almıştım. Tamamen okuduktan sonra metinde geçen “Bazı insanların hayatı hariç ez-mahreç senelere benzer.” cümlesini sordum: “Benim de dikkatimi orası çekti. Hariç ez-mahreç ‘artık yıl’ demek. Yani 4 ile bölünebilen 4 rakamının katı olan her yıl artık yıldır. Milâdi takvime göre 365 yerine 366 günü olan yıl. Bu fazladan gün, dört yılda bir Şubat ayını 29 gün yapar. Ama burada ne demek istiyor acaba, anlamsız bir cümle değil ama cümlelerin üstünde ve altında bunun ipucunu veren bir şey de yok. Düşünmek lazım.” dedi.

Onun için hiçbir şey rastgele ortaya çıkmazdı. Günlük hayatın en küçük vakaları dahi tesadüfe bırakılacak ya da tesadüf deyip geçilecek şeyler değildi. Muhtemelen bir zuhurat olarak kabul eder, düşünür, anlamaya çalışır, çağrışımlar yoluyla geçmişteki bir olay ya da durumla bağ kurar ve yorumlardı. Belki bu yolla yaratışın izlerini sürmek, onun mantığını kavramak isterdi. Güncel bir olaydan tutun da, yapılan bir telefon görüşmesine, bir ziyaretçinin sorusuna kadar akla gelebilecek her şey onun dünyasında bir yer bulur, yılların meydana getirdiği büyük bütüne dâhil olurdu; aydın olmanın en önemli göstergesinin “**insanın önce öğrendikleri düşünmesi sonra da öğrendiği her bir şeye yeni bir şey ilave etmesi**” olduğunu söylerdi. İnsan hâllerine dair psikolojik çözümler, moral bozukluğu, bir şey yapma konusunda isteksizlik için sık sık: “**Bir şey yoksa yaratılmış, oluşturmuş gibi yapacaksın. O insana moral, atılım gücü verir.**” der; yine bu minvalde sıklıkla özellikle öğrencilere “**Aydın halesi de kaçınılmaz bir şeydir ve zayıfsanız kurnazlık yapamazsınız, ancak güçlü olursanız kurnazlığı devreye sokabilirsiniz.**” derdi.

Günlük gazete takip eder, gelirken gazetesini alır, büroda okurdu. Bazen haber veya yorumları bize sesli okur, haber veya yazı ile ilgi kendi yorumlarını da paylaşırdı. Aşağıda buna dair bazı örneklerden de anlaşılacağı üzere bunlar irticalen bazen bir espri eşliğinde gelişir, bazen de haber veya yoruma cevap şeklinde ortaya çıkardı. İnternetin yaygın hâle gelmesiyle birlikte gazete almayı bıraktı. Bilgisayardan o günkü bütün gazetelerin manşetlerini görmek isterdi. O sayfayı açardık. Tek tek başlıklara, bazılarının da ayrıntılarına bakardı. Yine her gün büroya geldiğinde akşam izlediği TV programına –genellikle açık oturum şeklindeki tartışma programlarını; belgeselleri ve sağlık programlarını izlerdi– dair izlememiş olabileceğimizi düşünerek en önemli yerlerinden bahseder; bazen de Anadolu'daki bazı il ve ilçelere dair belgeselleri her izleyişinde “**İyi ki böyle şeyler yapıyorlar, gitmiş ve görmüş gibi oluyoruz.**” derdi. Bürodaki küçük televizyondan saat başı haberleri muhakkak izlerdi. Gelişmeler hakkındaki düşüncelerini söylerdi. Günlüklerimden seçtiğim ve aşağıda paylaşacağım kısımları onun gün içinde bir karşılaşma, bir telefon görüşmesi, bir olay ya da bir konu hakkındaki düşünceleri şeklinde tarih sırasına göre tasnif ettim:

29 Aralık 1994

“Dün akşam vapurda Gülten Akın’a rastladım. Yanında kızları vardı. Beni görür görmez kızlarına dönerek: ‘İşte sağın en güzel adamı!’ dedi.”

24 Mart 1995

“İslam düşüncesini bir kuşa benzetirsek, karnı-gövdesi Gazzalî; kanatları Muhyiddin-i Arabî-Mevlâna; kuyruğu İmam-ı Rabbanî’dir. Kuyruğu Muhyiddin-i Arabî-Mevlâna da olabilir. Önemli olan, kuşun uçması dengede olması gerekir. Kuştaki dengeyi sağlayan şey de kanatlar ve kuyruktur. Bunu bir ağaca da benzetebiliriz: Kökü-gövdesi Gazzalî. Ağacın gövdesinden çıkan üç dal da İmam-ı Rabbanî, Muhyiddin-i Arabî ve Mevlâna’dır. Bunlar insandaki akıl, ruh ve gönüle tekabül eder. Sıralayacak olursak: Gazzalî, Muhyiddin-i Arabî, Mevlâna, İmam-ı Rabbanî. Bu dördünden hareket etmeyen/dayanmayan bir düşünce bize, İslam düşüncesine yabancıdır.”

21 Temmuz 1995

Fakülteden arkadaşı romancı, tiyatro ve öykü yazarı Ülker Köksal ile telefon görüşmesinde *“Maalesef hayatımız çok maceralı. İnsanoğlu sanki 1000 yıl yaşayacakmış gibi, bir gün nasıl olsa ararım düşüncesiyle hareket ediyor. Birbirimizi bulmuş olduk, artık kaybetmeyelim.”* dedi.

Eylül 1995

“Suç kendimizdedir. Elbette düşman olacak. Sen sen olup onları kovacaksın.”

1995 Ekim

“Mevlâna, yeni bir ekolün başlangıç hâlidir. Şems de usta gibidir, ama biten bir şey ya da eski bir şeyin son hâli. Bitmekte olan bir şeyin ardından yeninin ortaya çıkmasını sağlayan son hâl.”

24 Nisan 1996

Kadıköy yakasında otururken (2001’in Nisan’ına kadar) her akşam İran Konsolosluğunun karşısındaki caddeden geçerek Sirkeci’ye inerdik. Bir gün İran Konsolosluğunu göstererek (o zamanlar İran Konsolosluğunun cephesinde sık sık değişiklik yapılırdı; o sıralarda parmaklıklar çelik perde ile kapatılmıştı) *“Bu bina aynen İran’ın durumunu yansıtıyor. Terası (Şah zamanında binaya ek kat çıkararak yapılan teras) Şah zamanını, duvarlarının üstüne ilave edilen demir perde de bugünkü İran’ı temsil ediyor.”* dedi.

17 Temmuz 1996

“Bana üç şeyin değişmesi imkânsız gibi gelirdi. İngiltere İmparatorluğu’nun gücünü yitirmesi; Komünizmin çökmesi; Simavilerin (Hürriyet gazetesinin sahipleri) yok olup gitmeleri.”

(Devam edecek...)